

حکیم ترمذی- سلیم سنت و عظمت ملت/ استقبال از ۱۲۵۰ سالگی حکیم ترمذی

یادداشت پیش‌رو به مناسبت ۱۲۵۰ سالگی حکیم ترمذی در روزنامه جمهوری‌ت به چاپ رسیده که توسط رایزن فرهنگی کشورمان در اختیارمان قرار گرفت.

یادداشت پیش‌رو به مناسبت ۱۲۵۰ سالگی حکیم ترمذی در روزنامه جمهوری‌ت به چاپ رسیده که توسط رایزن فرهنگی کشورمان در اختیارمان قرار گرفت.

به گزارش خبرنگار مهر، ابوعبدالله محمد ابن علی ابن حسن یا حسین ملقب به حکیم ترمذی یکی از صوفیان متفکر و عارفان محدث قرن هشتم ماوراءالنهر و خراسان است. او در حدود سال ۷۵۵ در ترمذ، در خانواده محدث تولد یافته است. بنا به معلوماتی که در آخرین رساله «بدوالشأن» او ذکر شده‌اند، ترمذی هنوز در ایام جوانی‌اش شوق فوق‌العاده به علم و دانش داشته، بیشتر به مطالعه مسائل معارف اسلامی مشغول بوده است. او علم حدیث را از پدر آموخت، ولی طبق معلومات فریدالدین عطار هنوز به سن بلاغت نرسیده، پدرش عالم هستی را بدرود گفت.

او دیگر علوم زمانه‌اش را از مشایخ مشهور ترمذ که در آن وقت این شهر یکی از مرکزهای مهم ادبی و فرهنگی بود، کسب کرد. بعضی محققان حکیم ترمذی را از جمله پیرو جریان حکیمیه خراسان و ماوراءالنهر می‌دانند که با احتمال قوی با حرکت کرامیه ارتباط داشتند. ا. ا. کنیش نمایندگان جریان حکیمیه را متعلق به تصوف اشرافی می‌داند، زیرا آن‌ها خود را نسبت به صوفیان معمولی در معرفت حقیقت افضل می‌شمارند. موافق نشان‌داد مأخذهای معتمد حکیم ترمذی هنوز در زمان در زادگاه خود شهر ترمذ بودنش اثری بانام «نوادل الاصول و معرفت الاسفار» تألیف نموده، در آن مقام ولایت را نسبت به مقام نبوت ترجیح داده است. این عمل او باعث آن گردید که گروه متشرعین به کفر وی شهادت بدهند و او را متهم به بی‌دینی نموده، اجباراً از ترمذ برانند. ...

حکیم ترمذی عمر درازی دیده، سال‌های طولانی به انزوا نشسته است و فرصت خوبی برای تألیف آثار داشته است. عبدالحسین زرین‌کوب مقدار آثار او را بیش از ۱۲۶ عدد عنوان کرده که بیشتر آن‌ها در چنگال قرن و زمان‌های نامساعد ناپدید گشته، حالا تنها ۶۰ رساله او تا به روزگار ما باقی‌مانده‌اند و مقداری از آن‌ها به طبع رسیده‌اند. موضوع و مطالب کتاب‌های حکیم ترمذی گوناگون بوده، در آن‌ها مسائل کلامی، فقه، تصوف، تفسیر و حکمت مورد بررسی قرار گرفته‌اند. ... حکیم ترمذی از عرف و عادت و رسم و رسوم اجدادی خوب باخبر بوده و اطلاع کامل از عیده‌های ملی و سنتی داشته است.

او اولین شخصی است که تحت عنوان «نوروزنامه» رساله‌ای انشا نموده، عالمیان را از این عید بزرگ ملی آریایی که در عهد اسلام، به ویژه در زمان حکمرانی خلافت عباسی به رسمیت درآمده بود، خبر داده است. ... در آثار حکیم ترمذی مسائل زیاد عرفانی وجود دارند که در آن‌ها راجع به مسائل مهم تصوفی، از جمله در بخش مکاشفات و مشاهدات معین کرده است که راه سالک از حق آغاز شده، به سوی حق طی طریق می‌نماید. این مسئله مطرح شده در عهد اول اسلام که اکثر چنین مسائل با پرسش و پاسخ‌ها در آثار او افاده یافته‌اند، همچون شعاع اندیشه حکیم ترمذی به دیگران شعله افکندند، دقت توجه بزرگ‌ترین اندیشمندان زمان متأخر، از جمله سنایی و عطار و مولانا بلخی رومی و ابن عربی را به خود جلب نموده بود. طوری که از اطلاع مأخذها معلوم است، سنایی و عطار و مولانا بلخی رومی در تشکل و رشد رکن‌های اساسی عرفان از عقیده‌های حکیم ترمذی استفاده نموده‌اند.

این عربی نیز تأثیر بارز این اندیشمند را به خود احساس نموده بود. از این‌رو، بعضی بزرگان اهل تحقیق بر این عقیده‌اند که اهمیت معنوی و مکاشفات عرفانی حکیم ترمذی کمتر از مقام معنوی حارث محاسبی و منصور حلاج و جنید بغدادی نبوده است. فریدالدین عطار در «تذکره الاولیا» حکیم ترمذی را «سلیم سنت، عظمت ملت، مجتهد اولیا و متفرد اصفیا» به قلم داده است. از این صفت‌های وصفی عطار، به ویژه «مجتهد اولیا و متفرد اصفیا» چنین برمی‌آید که او صاحب استقلال فکری و احاطه علمی است و در فنون و علوم شریعت و طریقت همچون مجتهد تبحر دارد.

... هدف از آفرینش در تعلیمات ترمذی انسان است و هر موجود زنده در این عالم تنها به نفعه حق زندگی می‌کند. روز و شب انسان همان تنفس (نفس‌کشی و نفس‌برآری) موجودات زنده، از جمله انسان است که روح مقدس حق را در خود به‌عنوان همه نفعه الهی به ارث گرفته است...

منبع: روزنامه «جمهوریت»، صفحه ۳، شماره ۱۵۸، ارسالی از رایزنی فرهنگی ایران در تاجیکستان